

بررسی تحولات حقوق شرکت‌های تجاری در همه‌گیری کووید-۱۹ از منظر مبانی نظری و قانونی^۱

(مقاله علمی-پژوهشی)

محسن نجفی خواه*

امید عبدالهیان**

چکیده

تجربه همه‌گیری کووید-۱۹ نشان داد که در پاندمی‌ها و شرایط مشابه آن مانند انتشار مواد پرتوزا که سلامت عمومی به صورت جدی تهدید می‌شود، اجرای برخی تکالیف قانونی حاکم بر شرکت‌های سهامی دشوار می‌گردد. نظام‌های حقوقی چابک به سرعت در واکنش به این شرایط به تغییر احکام قانونی خود و تطبیق با شرایط پرداختند. در این مقاله بنیادهای نظری، مبانی قانونی و حدود مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی در شرایط همه‌گیری کووید ۱۹ در ایران و انگلستان بررسی شده است. این بررسی نشان می‌دهد که دولت در انگلستان در شرایط اضطراری همه‌گیری کووید ۱۹، برای حفظ منفعت عمومی، رویکرد دخالت سریع و وسیع در حوزه حقوق شرکت‌ها را اتخاذ نموده است. نظریه امتیاز بیش از سایر نظریه‌ها، این مداخله وسیع و سریع دولت را توجیه می‌کند و «قانون سلامت عمومی (کنترل بیماری‌ها)» مصوب ۱۹۸۴ مبنای قانونی لازم برای این مداخله را فراهم آورد. نظام حقوقی ایران از میان ظرفیت‌های قانونی موجود، از ظرفیت مندرج در اصل یکصد و هفتاد و ششم قانون اساسی برای واکنش به شرایط همه‌گیری کووید-۱۹ بهره برده است. اما مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی ایران محدودتر می‌باشد.

کلیدواژگان:

شرکت سهامی، حقوق شرکت‌های تجاری، پاندمی کووید-۱۹، سلامت عمومی، فلسفه حقوق شرکت‌های سهامی.

---

۱. این مقاله به سفارش «مرکز ملی تحقیقات حقوق سلامت» نگارش یافته است.

* استادیار، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران. و سرپرست مرکز ملی تحقیقات حقوق سلامت، تهران، ایران
najafikhah.mo@iums.ac.ir

** دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، موسسه عالی آموزش و پژوهش، مدیریت و برنامه‌ریزی (نویسنده مسئول).
omid_abd@ymail.com

مقدمه

همه‌گیری کووید-۱۹ بر بسیاری از ابعاد زندگی بشر تأثیر داشته است. انتشار این ویروس بیش از هر چیز دغدغه تأمین سلامت عمومی را برجسته کرد، اما برای تأمین این حق، حوزه‌های دیگری از زندگی بشر، مانند حقوق شرکت‌های تجاری، نیز تحت تأثیر قرار گرفت. نظام‌های حقوقی چابک‌تر به سرعت خود را با شرایط جدید تطبیق دادند. مهم‌ترین حوزه‌های حقوق شرکت‌ها که از شرایط پاندمی مانند کووید-۱۹ اثر می‌پذیرد، رعایت تشریفات قانونی راجع به مهلت‌ها و نحوه برگزاری جلسات است. رعایت این تشریفات قانونی ممکن است سلامت افراد را تحت تأثیر قرار دهد و تأمین حق بر سلامت مستلزم اصلاح قوانین هر چند به صورت موقت و محدود می‌باشد. مفروض این مقاله آن است که یک عامل تهدیدکننده سلامت، مانند یک بیماری همه‌گیر مشابه کووید-۱۹ یا انتشار مواد پرتوزا سبب شود که فعالیت‌های شرکت سهامی برای مدتی نهایتاً یک‌ساله متوقف گردد یا بسیار محدود شود. منظور از فعالیت‌های شرکت سهامی، فعالیت‌هایی است که شرکت برای انجام موضوع آن و اداره امور داخلی شرکت انجام می‌دهد. هدف آن است که بنیاد نظری، مبنای قانونی و دایره شمول و نحوه مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی برای حفظ حق بر سلامت در شرایط تهدیدکننده سلامت مشخص شود. مقاله حاضر با توجه به مفروض فوق به دنبال پاسخ به سؤالات زیر است که مداخله دولت برای انطباق قوانین حاکم بر شرکت‌ها با شرایط همه‌گیری بیماری، بر اساس کدام‌یک از مبانی نظری حقوق شرکت‌های سهامی قابل توجیه است؟ آیا در شرایط همه‌گیری، مبنای قانونی کافی برای واکنش سریع و به موقع حقوق شرکت‌های سهامی به وضعیت جدید وجود دارد؟ برای حمایت از سلامت عمومی در شرایط پاندمی، چه حقوق و تکالیفی بر شرکت‌های سهامی پیش‌بینی می‌شود؟

برای پاسخ به سؤالات فوق، با مطالعه تطبیقی حقوق ایران و انگلستان بنیاد نظری مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی، مبنای قانونی این مداخله و آن دسته از احکام قانونی که در شرایط مفروض، اجرای آنها تحت تأثیر قرار می‌گیرد، ذیل سه عنوان جداگانه بررسی شده است.

۱. بنیاد نظری مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی در شرایط پاندمی کووید-۱۹

پاندمی کووید-۱۹ مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی را از طریق وضع قوانین و مقررات امره افزایش داد. قبل از رجوع به حدود این مداخله، آنچه اهمیت دارد، مبنای نظری مداخله گسترده دولت است. نظریه‌های حقوق شرکت‌ها به مجموعه‌ای از مبانی نظری گفته می‌شود که در طول سال‌ها توسط اندیشمندان پرورش یافته و تحت عنوان فلسفه حقوق شرکت‌های سهامی مطالعه می‌شود. مبانی نظری حقوق شرکت‌های سهامی، فارغ از اینکه از کدام یک از علوم اجتماعی ریشه گرفته، حقوق شرکت‌ها را تغذیه و تقویت می‌کند و بر قوانین حاکم بر فعالیت شرکت‌ها اثر می‌گذارد. در فلسفه حقوق شرکت‌های سهامی، نظریات «امتیاز» و «قراردادی» دو رویکرد کاملاً متضاد به میزان مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی ارائه می‌دهند؛ به نحوی که می‌توان آن دو را دو سوی متفاوت طیفی از نظریات دانست که مبنای نظری مداخله یا عدم مداخله دولت را فراهم می‌آورند.

۱.۱. نظریه امتیاز

از نظر تاریخی، نخستین نظریه‌ای که راجع به مبنای نظری حقوق شرکت‌های تجاری در کامن‌لا رشد کرد، «نظریه امتیاز»^۱ بود.^۲ مفهوم نظریه امتیاز را می‌توان در نظریه «قاضی مارشال»^۳ بهتر درک کرد که در پرونده‌ای^۴ در سال ۱۸۱۹م. چنین رأی داد که شرکت موجودی مصنوع، نامشهود و ناملموس است و تنها در عالم حقوق وجود دارد. به‌عنوان مخلوق محض قانون، شرکت تنها آن دسته از خصوصیات را دارد که مجوز تشکیل آن، صریحاً یا به‌طور ضمنی به آن اعطا می‌کند.^۵ این نظریه در توجیه جایگاه دولت در حقوق شرکت‌های سهامی بر وابستگی وجود شرکت به اراده دولت، صلاحیت گسترده دولت برای مداخله در حقوق شرکت‌ها، فعالیت شرکت در خدمت منافع عمومی و اصل امری بودن قوانین حاکم بر شرکت‌های سهامی تأکید دارد:

1. Concession theory.

2. Petrin, Martin. 'Reconceptualizing the Theory of the Firm-from Nature to Function', *Penn State Law Review*, 118 (2013), (p. 5).

3. Chief Justice Marshall.

4. Trustees of Dartmouth College v. Woodward, 17 U.S. (4 Wheat.) 518 (1819). Retrieved from: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/17/518/>> [accessed 26 March 2022].

5. Mäntysaari, Petri. *Organising the Firm: Theories of Commercial Law, Corporate Governance and Corporate Law*, Springer, 2011, p. 60.

- وابستگی وجودی شرکت به اراده دولت: نظریه امتیاز موافقت دولت^۱ را شرط لازم برای وجود شرکت می‌داند. در کامن‌لا مجوز ایجاد شرکت تجاری، در ابتدا مستقیماً توسط مقام پادشاهی یا با تصویب قانون خاص توسط پارلمان اعطا می‌شد. به بیان ساده در این نظریه، وجود شرکت نشئت گرفته از دولت است.^۲
- صلاحیت دولت برای مداخله گسترده در حقوق شرکت‌ها: دولت در مقابل اعطای امتیازات خاص به مؤسسين شرکت، اختیار مقررات‌گذاری و نظارت بر شرکت‌ها را به دست می‌آورد؛^۳ در حالی که از چنین اختیار وسیعی در مورد سایر کسب‌وکارها و همچنین در مورد قراردادهای برخوردار نیست.^۴ البته باید توجه داشت که این برداشت از نظریه امتیاز به معنی توجیه اختیار و صلاحیت غیرمنطقی برای وضع مقررات دولتی نیست. مراد آن است که شرکت به‌عنوان مخلوق قانون باید از حقوقی که خالق آن به شرکت بخشیده بهره‌مند شود.^۵
- فعالیت شرکت در خدمت منافع عمومی: از دیدگاه این نظریه، شرکت‌ها برای تحقق منافع عمومی ایجاد می‌شدند. شرکت برای به وجود آمدن نیاز به مجوز داشت. مجوز یا امتیاز شرکت در واقع قراردادی بود که به‌موجب آن دولت به شرکت وجود می‌بخشید و شرکت در مقابل تعهد می‌کرد فعالیت‌هایی را در خدمت سلطنت و بعدها^۶ در راستای منافع عمومی انجام دهد.^۷
- اصل امری بودن قوانین حاکم بر شرکت‌های سهامی: اگر شرکت را مخلوق دولت بدانیم، در این صورت دولت می‌تواند مطابق میل خود در حوزه حقوق شرکت‌ها به وضع مقررات

1. State

2. Lowry, John, and Arad Reisberg. *Pettet's Company Law Company Law and Corporate Finance*, 4th ed. Harlow: Pearson, 2012, p. 58.

3. Padfield, Stefan, 'Rehabilitating Concession Theory', *Oklahoma Law Review*, 66 (2017), p. 333.

4. Ribstein, Larry E. 'Why Corporations?', *Berkeley Business Law Journal*, 1.2 (2004), p. 208.

5. Padfield, p. 329.

۶. بعد از انقلاب ۱۶۸۸ که به انقلاب شکوهمند (Glorious Revolution) معروف است قدرت سلطنت در انگلستان محدود شد. این انقلاب و انقلاب ۱۷۷۶ آمریکا که منتهی به استقلال ایالات متحده آمریکا از بریتانیا شد در هدف از اعطای امتیاز تأثیر گذاشت. پیش از آن امتیاز در مقابل انجام خدماتی به سلطنت اعطا می‌شد. پس‌از این انقلاب‌ها هدف از اعطای امتیاز تحقق منافع عمومی بیان می‌شد.

7. Robert Hessen, *In Defense of the Corporation*, Stanford: Hoover Press, 1979, pp. 25-29.

بپردازد. هر چه بیشتر بر نقش دولت تأکید کنیم، قدرت شرکت‌ها کمتر خواهد شد.^۱ برخلاف نظریه قراردادی و نظریه واقعی بودن شخص حقوقی شرکت، نظریه امتیاز بر اهمیت و محوریت مقررات دولتی تکیه دارد. این رویکرد وجود قوانین حاکم بر شرکت‌ها را تقویت می‌کند^۲ و لزوم تمکین به مقررات دولتی را توجیه می‌نماید.^۳ شرکت‌ها به‌عنوان مخلوق دولت‌ها، تنها از حقوقی برخوردارند که توسط دولت به آنها اعطاشده است. لازمه پذیرش این رویکرد، غلبه اصل امری بودن قوانین حاکم بر شرکت‌ها خواهد بود.

هر چند نظریه امتیاز در اواخر قرن بیستم رو به افول نهاد، هنوز برخی معتقد به حضور و تأثیر این نظریه بر حقوق شرکت‌های تجاری کامن‌لا هستند. وضع مقررات متعدد در خصوص فعالیت شرکت‌های تجاری در دوره همه‌گیری ویروس کرونا نظر آن دسته از اندیشمندانی را تقویت می‌کند که تأکید دارند اعطای اختیارات بیشتر به شرکت‌ها و محدود شدن دایره حضور و تأثیر دولت در حقوق شرکت‌ها به معنی افول نظریه امتیاز نیست؛ بلکه اعطای این اختیارات گسترده نیز به اراده دولت‌ها برمی‌گردد و مانعی برای بازپس گرفتن آنچه دولت‌ها در این حوزه اعطا کرده‌اند، وجود ندارد. دولت‌ها از آغاز پیدایش شرکت‌ها حضور داشته‌اند و به نظم خصوصی^۴ اجازه ظهور و پیشرفت داده‌اند، اما هر آنچه که روزی اعطا شده، ممکن است روزی هم گرفته شود.^۵

۱.۲. نظریه قراردادی

نظریه قراردادی را باید نقطه مقابل نظریه امتیاز از نظر محدود کردن مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی دانست. این نظریه در اواخر قرن بیستم جای خود را در مباحث دانشگاهی حقوق شرکت‌ها باز کرد و به تدریج تبدیل به یکی از مبانی اصلی حقوق شرکت‌ها در نظام‌های حقوقی کامن‌لا شد.^۶ در این نظریه، شرکت سهامی، نهادی است که در نتیجه قرارداد سهامداران شکل می‌گیرد و به‌عنوان مجموعه‌ای از قراردادهای صریح یا ضمنی میان اشخاصی که درگیر

1. Dibadj, Reza. '(Mis) Conceptions of the Corporation', *Georgia State University Law Review*, 29.3 (2013), p. 735, p. 759.

2. Lowry & Reisberg, p. 59.

3. Padfield, p. 329.

4. Private ordering.

5. Padfield, p. 348.

6. Bratton, William W. 'The New Economic Theory of the Firm: Critical Perspectives from History', *Stanford Law Review*, 41.6 (1989), pp. 1471-72.

کسب‌وکار هستند، از جمله سهامداران، مدیران، اعتباردهندگان، مصرف‌کنندگان و کارگران به حیات خود ادامه می‌دهد.^۱

در این رویکرد، هدف حقوق شرکت‌های سهامی تأمین الزامات اقتصاد بازار، حداکثرسازی سود سهامداران و افزایش کارایی است. بنابراین مداخله دولت محدود به موارد ضروری و شرایط استثنایی است؛ در غیر این صورت با الزامات اقتصاد بازار همخوانی نخواهد داشت و هزینه مبادله را افزایش خواهد داد.^۲ نظریه قراردادی حقوق شرکت‌ها را به نظم خصوصی^۳ که در آن مقررات‌گذاری، اجرا و حل اختلافات به وسیله بازیگران غیردولتی انجام می‌گیرد، نزدیک می‌کند و مقررات‌زدایی^۴ از حقوق شرکت‌ها را به عنوان نقش اصلی دولت در حقوق شرکت‌های سهامی تعریف می‌نماید.^۵ یکی از آثار پذیرش مبنای قراردادی و نزدیک شدن به نظم خصوصی برای شرکت‌های سهامی آن است که مؤسسان در تعیین مفاد اساسنامه و شرکت‌نامه آزادی بیشتری می‌یابند.

این بنیاد نظری، نقش و جایگاه احکام قانونی حاکم بر شرکت‌ها را نیز مشخص می‌کند؛ در این نظریه، قوانین حاکم بر شرکت‌ها باید مجموعه‌ای از احکام قانونی تکمیلی^۶ باشد. در چنین شرایطی سهامداران و مدیران شرکت در تعیین حقوق و تعهدات شرکت‌های سهامی، آزاد خواهند بود. قانون‌گذاری در حوزه شرکت‌ها باید محدود به موارد ضرورت باشد.^۷ این قوانین باید با ماهیت قراردادی شرکت‌های سهامی منطبق باشند، قراردادهای شرکت را تسهیل کنند، شرایط یک قرارداد از نوع استاندارد و نمونه را فراهم آورند و شامل احکام مربوط به شرایطی باشند که معمولاً افراد برای تشکیل یک شرکت سهامی در مورد آنها مذاکره می‌کنند.^۸

1. Talbot, Lorraine. *Critical Company Law*, 2nd edn, Routledge, 2016, p. 1; Lowry & Reisberg, pp. 58-59.

2. Talbot, pp. 1-2.

۳. اندیشمندان حقوق شرکت‌ها نظم خصوصی (Private ordering) را معمولاً در معنایی نزدیک به قراردادها به کار می‌برند. برخی حقوقدانان از این اصطلاح برای اشاره ضمنی به تفویض صلاحیت مقررات‌گذاری و تنظیم‌گری به بخش خصوصی استفاده می‌کنند. اقتصاددانان نیز آن را به شکلی متفاوت و برای اجرای قرارداد بدون مراجعه به دادگاه مورد استفاده قرار می‌دهند. (Smith, Gordon, and Matthew Wright and Marcus Kai Hintze, 'Private Ordering with Shareholder Bylaws', *Fordham Law Review*, 80.1 (2011), 126-88 (p. 127).

4. Deregulation

5. Padfield, p. 329; Smith, Wright, and Hintze, p. 127.

6. Default Rules

7. Klausner, Michael D. and John M Olin, 'The Contractarian Theory of Corporate Law: A Generation Later Later', *Social Science Research*, 1705,334, (2007), pp. 780 & 783.

8. Easterbrook, Frank H., and Daniel R. Fischel. *The Economic Structure of Corporate Law*, Harvard University Press, 1996, p. 15.

با وجود آنکه در نظام حقوقی ایران، نظریه قراردادی عموماً یک نظریه قدیمی توصیف می‌شود که امروزه طرفداران زیادی ندارد و با نظریه‌های دیگر جایگزین شده است.^۱ اما این نظریه در نظام حقوقی کامن‌لا در دهه‌های اخیر رو به توسعه است و به‌عنوان مهم‌ترین مبنای حقوق شرکت‌ها شناخته می‌شود. نظریه مذکور بر تدوین قانون شرکت‌ها مصوب ۲۰۰۶ انگلستان تأثیر قابل توجهی گذاشته و سنگ بنای فکری این قانون را تشکیل می‌دهد.^۳

نظریه قراردادی، مانع مهمی برای مداخله دولت‌ها در حقوق شرکت‌های سهامی محسوب می‌شود. اما شرایط پاندمی کووید ۱۹ و مداخله گسترده دولت‌ها در حقوق شرکت‌های سهامی از طریق وضع احکام قانونی امری و الزام‌آور، مقررات‌گذاری و اولویت دادن سلامت عمومی بر منافع سهامداران مدافعان این نظریه را با چالشی جدی روبرو کرده است و نشان از آن دارد که نمی‌توان نظریه امتیاز را که بنیاد نظری توجیه مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی در شرایط پاندمی کووید ۱۹ است، یک نظریه فراموش شده دانست.

اگر نظریه امتیاز و قراردادی را دو قطب مخالف از نظر مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی بدانیم، سایر نظریات جایی در میانه این طیف قرار می‌گیرند. هر کدام از این نظریه‌ها بسته به میزان حمایت از مداخله دولت به یکی از دو سوی این طیف نزدیک خواهند شد. به عنوان مثال، نظریه فرضی بودن شخص حقوقی که قانون را مبنای مشروعیت فرض شخص حقوقی می‌داند، به نظریه امتیاز نزدیک است. هر چند نظریه‌های امتیاز و فرضی بودن شخص حقوقی شباهت‌هایی با یکدیگر دارند، در بیان این تشابه نباید اغراق کرد و آن دو را یک نظریه دانست.^۴ این دو نظریه اهداف مشابهی مانند محدود کردن قدرت شرکت‌های تجاری را دنبال می‌کنند؛ اما نظریه وجود فرضی یک نظریه فلسفی است که تأکید می‌کند شرکت به عنوان شخص حقوقی چیزی جز یک نام و مخلوق تعقل نیست و در مقابل نظریه امتیاز توجهی به واقعی یا فرضی بودن شخص حقوقی شرکت ندارد؛ بلکه تمام تأکید و توجه آن بر این است که

۱. اسکینی، ربیعا، *حقوق تجارت: شرکت‌های تجاری*، جلد ۱، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۶، ص ۲۶؛ ستوده تهرانی، حسن، *حقوق تجارت*، جلد ۲، تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۹۵، صص ۱۵-۱۶.

2. Companies Act 2006.

3. Talbot, pp. 2-21.

4. Padfield, pp. 330-31.

وجود و اهلیت شرکت مشتق شده و نشئت گرفته از دولت است.^۱ نظریه واقعی بودن شخص حقوقی نیز با تأکید بر مقررات‌زدایی و کاهش محدودیت‌های قانونی حاکم بر شرکت‌های تجاری در این طیف به نظریه قراردادی نزدیک‌تر است.

۲. رویکرد کامن‌لا به حقوق شرکت‌ها در شرایط پاندمی کووید-۱۹

در فلسفه حقوق شرکت‌های سهامی، بنیاد نظری امتیاز، مداخله وسیع و سریع دولت در حقوق شرکت‌های سهامی را توجیه می‌نماید. از نظر مبنای قانونی، این مداخله در انگلستان با استناد به «قانون سلامت عمومی (کنترل بیماری‌ها)» مصوب ۱۹۸۴^۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی انجام می‌گیرد. میزان مداخله دولت و موضوعاتی از حقوق شرکت‌های سهامی که دولت در آن حوزه‌ها به وضع مقررات امره پرداخته است، نیز تا حد زیادی به‌موجب «مقررات تأمین سلامت (ویروس کرونا، محدودیت‌ها)»^۳ مصوب وزیر بهداشت و مراقبت‌های اجتماعی^۴ در سال ۲۰۲۰ مشخص می‌گردد.

۲.۱. مبنای قانونی مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی در شرایط پاندمی کووید-۱۹

مقررات راجع به شرایط اضطراری ناشی از انتشار بیماری یا مواد پرتوزا که موجب آسیب قابل توجه به سلامت انسان می‌شوند یا می‌توانند چنین آسیبی را به دنبال داشته باشند، در مواد ۴۵(A) به بعد «قانون سلامت عمومی (کنترل بیماری‌ها)» انگلستان تعیین شده‌اند. مواد ۴۵(B) الی ۴۵(F) اختصاص به احکام قانونی مربوط به «اختیار مقررات‌گذاری» دارد. ماده ۴۵(B) در خصوص رفت و آمدهای بین‌المللی از طریق کشتی، هواپیما، قطار و سایر وسایل نقلیه و صلاحیت تعیین مقررات محدودکننده از سوی «وزیر» مربوط در این خصوص است. مصادیق تمهیدات و محدودیت‌های مقرر در این ماده احصا شده و شامل مواردی مانند معاینه پزشکی، جداسازی و قرنطینه افراد یا کالاها، ضدعفونی کردن افراد یا کالاها و استفاده از سایر اقدامات بهداشتی، ممنوعیت یا محدودیت ورود و خروج اشخاص، کالاها یا وسایل نقلیه، تحمیل تکالیف

1. Dewey, John, 'The Historic Background of Corporate Legal Personality', *Yale Law Journal*, 35 (1926), p. 667.

2. UK Public General Acts, Public Health (Control of Disease) Act 1984, Retrieved from <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/22>>

3. UK Statutory Instruments, The Health Protection (Coronavirus, Restrictions) (England) Regulations 2020. Retrieved from <<https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/350/contents/made>>

4. Secretary of State for Health and Social Care.

جدید بر خلبانان، مدیران قطارها و سایر اشخاص مشابه در بنادر، فرودگاه‌ها و سایر مبادی ورودی و الزام اشخاص به ارائه اطلاعات به پاسخ دادن به سوالات می‌شود.

ماده (C) ۴۵ مربوط به مقرراتی است که در سطح داخلی برای حفاظت از سلامت وضع می‌شود. در بند (۱) این ماده به وزیر مربوط اجازه داده شده است که از طریق وضع مقررات، تمهیداتی برای پیشگیری، حفاظت، کنترل یا تدارک پاسخ مناسب به وقوع یا انتشار بیماری همه‌گیر یا اشعه‌های پرتوزا در انگلستان و ولز فراهم نماید. وزیر مربوط می‌تواند با استفاده از این اختیار قانونی، اقداماتی از قبیل ایجاد تکالیفی برای پزشکان یا حرف وابسته به پزشکی برای ثبت و اطلاع از موارد مشکوک انتشار بیماری یا مواد پرتوزا، پیش‌بینی وظایفی برای مقامات محلی یا افراد دیگر در خصوص نظارت بر خطرهای بهداشت عمومی یا تحمیل محدودیت‌ها یا الزاماتی به اشخاص، اشیاء و محل‌ها در شرایط تهدید سلامتی عمومی اتخاذ نماید.

پس از آنکه قانون در دو ماده قبل، اختیاراتی قانونی برای وزیر مربوطه برای واکنش سریع به وضعیت تهدیدکننده سلامت پیش‌بینی کرد، در ماده (D) ۴۵ شرایط، محدودیت‌ها و تشریفات استفاده از این اختیارات بیان شده است. در این ماده شرایط مهمی برای استفاده از اختیارات مندرج در ماده (C) ۴۵ تعیین گردیده است که بر اساس آن، وضع مقرراتی که باعث ایجاد محدودیت‌ها یا تحمیل الزاماتی می‌شود با دستاوردهای مورد انتظار از آن در کنترل عامل تهدیدکننده سلامت «متناسب» باشد. شرط تناسب را باید وزیر در هنگام وضع مقررات احراز نماید. شرط دیگر آن است که این محدودیت‌ها و الزامات لزوماً باید در پاسخ به تهدید «جدی» و «قریب‌الوقوع» به سلامت عمومی باشد یا چنین تهدیدی در زمان وضع آنها به صورت «بالفعل» وجود داشته باشد.

در ماده (F) ۴۵ قانون، تحت عنوان مقررات تکمیلی، اختیارات قابل توجه دیگری به وزیر مربوطه در شرایط تهدید سلامت عمومی اعطا شده است. مقرراتی که برای تأمین سلامت عمومی در چنین شرایطی وضع می‌شود، ممکن است شامل اعطای وظایف خاصی به مقامات محلی یا سایر اشخاص، تعیین برخی جرائم جدید و تعیین مجازات‌هایی برای آنها، پیش‌بینی تمهیدات لازم برای تجدیدنظرخواهی و بازنگری تصمیماتی که به موجب این مقررات خاص اتخاذ شده است و پیش‌بینی راه‌حل‌های برای حل اختلافات باشد.

۲.۲. حوزه‌های متأثر از مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی در شرایط پاندمی کووید-۱۹

پاندمی کووید ۱۹ اثر مستقیم بر انجام موضوع شرکت، تکلیف قانونی ارائه حساب‌ها، برگزاری جلسات مجامع شرکت، تکالیف مربوط به ورشکستگی و وضع مالی شرکت‌ها گذاشت. نظام حقوقی انگلستان با استفاده از مبانی نظری و قانونی موجود، از طریق وضع قوانین و مقررات، به بحران‌هایی که شرکت‌های سهامی در این حوزه‌ها با آن روبرو شدند، واکنش‌های سریعی داشت.

۲.۲.۱. انجام فعالیت‌های مرتبط با موضوع شرکت

در ماده (R) ۴۵ «قانون سلامت عمومی (کنترل بیماری‌ها)» انگلستان، فرایند تصویب مقررات اضطراری در شرایط تهدید سلامت عمومی بیان شده است. مستند به اختیارات مندرج در این ماده، «مقررات تأمین سلامت (ویروس کرونا، محدودیت‌ها)» در سال ۲۰۲۰ توسط وزیر سلامت و مراقبت‌های اجتماعی وضع شد. زمان تصویب این مصوبه و لازم‌الاجرا شدن آن هم‌زمان و ساعت ۱ بعدازظهر روز ۲۶ مارس ۲۰۲۰ درج شده است.^۱ مقررات مذکور، مهم‌ترین مصوبه در کشور انگلستان در پاسخ به بحران کووید-۱۹ بود که از طریق محدود کردن آزادی رفت و آمدها و تجمعات، تعطیلی مشاغل و پیش‌بینی ضمانت‌اجراهای کیفری در دوره اضطراری بر کسب‌وکارها به‌خصوص شرکت‌های سهامی تأثیر گذاشت. در ماده ۳ این مصوبه مقرر شد که ضرورت محدودیت‌های تعیین شده به وسیله آن باید حداقل هر ۲۱ روز مورد بازبینی قرار گیرد و هر زمان که تشخیص داده شد نیازی به وجود آنها نیست، با دستور وزیر تمام یا بخشی از محدودیت‌های آن پایان می‌یابد. بر همین مبنا و در زمانی کوتاه، مصوبه مذکور چندین بار اصلاح شد و سرانجام به جز ماده ۲، سایر مواد به موجب «مقررات تأمین سلامت (ویروس کرونا، محدودیت‌ها) (شماره ۲)»^۲ مصوب سوم جولای ۲۰۲۰ نسخ گردید. مصوبه اخیر نیز موضوع اصلاحات متعدد قرار گرفته است و این اصلاحات با توجه به تغییرات شرایط مربوط به کووید ۱۹

1. UK Statutory Instruments, The Health Protection (Coronavirus, Restrictions) (England) Regulations 2020. Retrieved from

<<https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/350/contents/made>>

2. UK Statutory Instruments, The Health Protection (Coronavirus, Restrictions) (No. 2) (England) Regulations 2020. Retrieved from

<<https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/684/contents/made>>

همچنان ادامه دارد. با توجه به این تغییرات، بررسی مصوبه نخست از این نظر که در اوج بحران همه‌گیری کووید-۱۹ به تصویب رسید و نخستین مقررہ برای مدیریت کووید-۱۹ محسوب می‌شود که بر شرکت‌های سهامی تأثیر گذاشته است، اهمیت دارد.

در پیوست (۲) این مصوبه، کسب‌وکارها بر اساس نوع فعالیت آنها به سه دسته تقسیم شدند: گروه اول از کسب‌وکارها شامل محل‌هایی مانند رستوران‌ها، کافه‌ها و مکان‌های عمومی است که در آن مواد غذایی و نوشیدنی به فروش می‌رسد. به موجب ماده ۴، در دوره اضطرار، اشخاص ملزم به تعطیل کردن محل‌هایی شدند که در آن مواد غذایی و نوشیدنی برای مصرف در همان محل عرضه می‌شود. گروه دوم کسب‌وکارهایی مانند سینماها، سالن‌های تئاتر، سالن‌های کنسرت و باشگاه‌ها و امثال آن را شامل می‌شود. به موجب ماده ۴، مشاغل گروه دوم باید فعالیت شغلی خود را متوقف کنند، مگر آنکه از طریق اینترنت، رادیو و تلویزیون به انجام فعالیت‌های خود بپردازند. گروه سوم خرده‌فروشان مواد غذایی از جمله سوپرمارکت‌ها و فروشگاه‌ها، داروخانه‌ها، فروشگاه‌های لوازم جانبی، پمپ‌بنزین‌ها، تعمیرگاه‌های خودرو، بانک‌ها، دفاتر پستی، خدمات دندانپزشکی، بینایی‌سنجی، فروشگاه‌های لوازم کشاورزی، پارکینگ‌های اتومبیل و... هستند که در همه‌گیری کووید-۱۹، به فعالیت شغلی خود ادامه می‌دهند. در صورتی که موضوع شرکت سهامی انجام اموری از نوع کسب‌وکارهای مندرج در گروه اول باشد، باید فعالیت موضوع شرکت را در دوره اضطرار متوقف کند، مگر آنکه به روش‌های اینترنتی، تلفنی یا پستی، تحویل کالاها و خدمات ممکن باشد.

علاوه بر این، در بند ۵ ماده ۹، ضمانت اجرای تخلف شرکت‌های سهامی از الزامات این مصوبه پیش‌بینی شده است. بند مذکور مقرر می‌کند: «در صورتی که انجام یکی از تخلفات مندرج در این مقررات به وسیله شرکتی^۱ ثابت شود که با رضایت یا اجازه یکی از مقامات صلاحیت‌دار شرکت انجام گرفته است یا قابل انتساب به تقصیر چنین فردی است، مقام صلاحیت‌دار شرکت (علاوه بر شرکت) مرتکب تخلف شده و تحت پیگرد قانونی قرار گرفته و پس از رسیدگی به مجازات مقرر محکوم می‌گردد».

1. body corporate.

۲.۲.۲. تمدید مهلت اجرای تکلیف قانونی ارائه حساب‌ها در انگلستان

در انگلستان، شرکت‌های سهامی عام، ظرف مدت شش ماه پس از پایان سال مالی، ملزم به ارائه حساب‌های شرکت به صورت آنلاین به مرجع ثبت شرکت‌ها^۱ می‌باشند. عدم رعایت این تکلیف قانونی، ضمانت‌اجراهای کیفری از قبیل محکومیت به پرداخت جزای نقدی برای شرکت و مدیران آن را به دنبال دارد. در شرایط همه‌گیری کووید-۱۹ و از تاریخ ۲۵ مارس ۲۰۲۰ به شرکت‌ها امکان داده شد که تقاضای تمدید سه ماهه مهلت ارائه حساب‌های خود را ارائه دهند.^۲ در صورتی که شرکتی تحت تأثیر آثار همه‌گیری کرونا پیش‌بینی می‌کند که انجام این تکلیف قانونی با تأخیر همراه خواهد بود و در عین حال هنوز مهلت سپری نشده است، با استفاده از این امتیاز می‌تواند تقاضای تمدید فوری و خودکار سه ماهه تکلیف ارائه حساب‌های شرکت را نماید. این امتیاز برای شرکت‌هایی پیش‌بینی شده است که قبلاً مهلت ارسال مدارک آنها به پایان نرسیده باشد. در صورتی که درخواست تمدید مهلت ارائه نشود و تکلیف ارائه حساب‌ها با تأخیر مواجه گردد، شرکت متخلف مشمول مجازات‌های مقرر در قانون خواهد بود. پس از ثبت تقاضا، مرجع ثبت شرکت‌ها به آن رسیدگی می‌کند و در صورتی که تقاضا در اثر موضوعات مربوط به کووید-۱۹ باشد، مهلت ارائه حساب‌ها سه ماه تمدید می‌گردد.

در ماده ۳۸ قانون حکمرانی و ورشکستگی شرکت‌های^۳ انگلستان مصوب ۲۰۲۰ تحت عنوان «تمدید موقت مهلت ثبت حساب شرکت سهامی عام» تمهید دیگری نیز در خصوص حساب‌ها ارائه شد. هر شرکت سهامی عامی که مهلت ارائه حساب‌های آن در شرایط همه‌گیری کووید ۱۹ و در فاصله زمانی ۲۶ مارس ۲۰۲۰ و ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۰ به پایان می‌رسد، مهلت ارائه حساب‌های آن تا ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۰ یا ۱۲ ماه بعد از پایان دوره مالی شرکت (هرکدام که زودتر باشد) تمدید می‌شود.

1. Companies House.

2. See: 'Companies to Receive 3-Month Extension Period to File Accounts during COVID-19' <https://www.gov.uk/government/news/companies-to-receive-3-month-extension-period-to-file-accounts-during-covid-19?utm_source=f3101d97-c140-4859-9f49-b4f3d326d612&utm_medium=email&utm_campaign=govuk-notifications&utm_content=daily>

3. UK Public General Acts, *Corporate Insolvency and Governance Act 2020* <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/12/contents/enacted/data.htm>>

۲.۲.۳. برگزاری جلسات مجامع عمومی به صورت کاملاً مجازی

مجامع شرکت به صورت سنتی، به شکل حضوری برگزار می‌شد و تنها در موارد محدود و استثنایی، امکان شرکت از راه دور پیش‌بینی می‌گردید. در سال‌های اخیر برخی شرکت‌های عام روش صرفاً مجازی را برای برگزاری مجامع سهامداران شرکت^۱ پذیرفته‌اند. در نتیجه، رشد نگرانی‌های عمومی درخصوص همه‌گیری کووید-۱۹، استفاده از این روش برای برگزاری جلسات مجامع رشد قابل توجهی داشته است. در این روش، سهامداران تنها از طریق ارتباط آنلاین و بدون حضور فیزیکی در محلی خاص، در جلسات مجامع شرکت می‌کنند. این جلسات ممکن است صرفاً با استفاده از صدا باشد یا هم‌زمان صدا و تصویر مورد استفاده قرار گیرد. در قانون حکمرانی و ورشکستگی شرکت‌ها در انگلستان برگزاری جلسات مجامع شرکت به صورت غیرحضوری تجویز شده است. در ماده ۳ از پیوست ۱۴ این قانون تأکید شده است که ضرورتی به برگزاری جلسات در محل مشخصی نیست و تشکیل جلسات و رأی‌گیری می‌تواند از طریق وسایل الکترونیک یا هر وسیله دیگری انجام شود.^۲

۲.۲.۴. تمدید مهلت برگزاری مجامع عمومی سالیانه

قانون حکمرانی و ورشکستگی شرکت‌ها به منظور کمک به شرکت‌ها برای مدیریت امور مالی و ایجاد تغییرات موقت در احکام مربوط به حکمرانی شرکتی در سال ۲۰۲۰ به تصویب رسید. این قانون که مربوط به شرکت‌های سهامی عام است، فرایند تصویب در پارلمان را در تاریخ ۲۰ می ۲۰۲۰ آغاز کرد و در آن معافیت‌های موقت در خصوص مجامع عمومی سالانه^۳ و

1. virtual-only shareholder meeting.

۲. در نظام حقوقی آمریکا، هیئت‌مدیره مکلف به تعیین تاریخ و محل جلسات مجامع سهامداران هستند. عمده ایالت‌ها، از جمله ایالت دلاور، اجازه برگزاری جلسات صرفاً مجازی را می‌دهند؛ چراکه معتقدند تکلیف هیئت مدیره به تعیین «محل» برگزاری جلسه ضرورتاً به معنی تعیین محل فیزیکی جلسه نیست و امکان برگزاری جلسه به صورت مجازی نیز وجود دارد. برخی از ایالت‌ها اجازه برگزاری جلسات ترکیبی (حضوری و مجازی) را می‌دهند و برخی دیگر تنها حضور فیزیکی شخص در جلسات را می‌پذیرند. در نتیجه توسعه کووید-۱۹، ایالت‌هایی که برگزاری جلسات ترکیبی و حضوری را می‌پذیرند، اقداماتی به منظور تجویز برگزاری جلسات به صورت غیرحضوری انجام داده‌اند. در دوره شیوع ویروس کرونا، ایالت‌های نیوجرسی، جرجیا، کنتیکت و نیویورک به شرکت‌ها اجازه دادند تا جلسات صرفاً مجازی برگزار نمایند. علاوه بر این، شرکت‌ها نیز اساسنامه و سایر اسناد خود را برای رفع موانع برگزاری جلسات غیرحضوری مورد بازنگری قرار دادند.

Covington & Burlin LLP, *Managing COVID-19: Virtual Annual Shareholder Meetings*, pp. 1-2 <<https://www.cov.com/-/media/files/corporate/publications/2020/03/managing-covid-19-virtual-annual-shareholder-meetings.pdf>>

3. annual general meetings ("AGMs").

سایر مجامع سهامداران پیش‌بینی شد. به موجب قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ انگلستان، شرکت‌ها مکلف‌اند مجمع عمومی سالیانه خود را ظرف شش ماه از پایان سال مالی تشکیل دهند و عدم اجرای این تکلیف قانونی ضمانت اجرای کیفری دارد. در قانون حکمرانی و ورشکستگی شرکت‌ها، این دوره زمانی افزایش پیدا کرد و به شرکت‌هایی که مکلف بودند مجمع عمومی سالیانه خود را بین ۲۶ مارس ۲۰۲۰ و ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۰ تشکیل دهند، مهلت داده شد که مجمع خود را تا تاریخ ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۰ به تأخیر اندازند. علاوه بر این، به وزیر مربوط اجازه داده شد که اقدامات لازم برای اصلاح مقررات راجع به تشکیل مجامع عمومی را انجام دهد؛ مشروط به اینکه مهلت داده شده به شرکت‌ها بیشتر از ۸ ماه نشود.

۲.۲.۵. تمهیدات مربوط به ورشکستگی

در پی شیوع کووید-۱۹، بریتانیا اصلاحاتی را در نظام ورشکستگی این کشور در ۲۸ مارس ۲۰۲۰ اعلام کرد. این اصلاحات شامل تعلیق موقت اجرای مقررات راجع به تقصیر تجاری،^۱ پیش‌بینی ابزارهای جدید بازسازی شرکت‌ها و تأمین نیازهای شرکت‌های واقع در دوران بازسازی می‌شود.^۲ قانون ورشکستگی آلمان مقررات سختگیرانه‌ای در خصوص تأخیر ناموجه در اعلام ورشکستگی بیش از سه هفته از تاریخ ورشکستگی پیش‌بینی کرده است. اما در شرایط انتشار ویروس کووید-۱۹ این تعهد تا ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۰ به تعویق افتاد؛ مشروط به اینکه ورشکستگی در نتیجه همه‌گیری کووید-۱۹ باشد و انتظار معقولی وجود داشته باشد که کمبود نقدینگی فعلی در آینده برطرف خواهد شد. در صورتی که مدیون تا تاریخ ۳۱ دسامبر ۲۰۱۹ استطاعت مالی برای پرداخت دیون خود را پیدا نکرد، فرضی قانونی ایجاد شده است که توقف در نتیجه همه‌گیری کووید-۱۹ می‌باشد و انتظار معقولی برای غلبه بر این مشکل در پرداخت دیون وجود دارد.^۳ تکلیف به اعلام ورشکستگی در انگلستان نیز تا ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۰ به تعویق افتاده و وزارت دادگستری مجاز به افزایش این مدت در صورت نیاز است.

1. Wrongful trading, See: Insolvency Act 1986, Section 214.

<<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/section/214>>

2. Robert Russell, Grace Imafidon, and Sarah Letson, 'Coronavirus: Changes to UK Insolvency Law',

<<https://www.dlapiper.com/en/us/insights/publications/2020/03/coronavirus-changes-to-uk-insolvency-law/>>

3. Bressler et al. COVID-19 Pandemic – Comprehensive German Legislative Support Measures, Retrieved from: <<https://www.whitecase.com/publications/alert/covid-19-pandemic-comprehensive-german-legislative-support-measures>>

۲.۲.۶. حمایت‌های مالی در طول بحران

بحران کرونا، نیاز به نقدینگی را در شرکت‌ها افزایش داد. به همین دلیل دولت‌ها مقرراتی برای حمایت از شرکت‌های آسیب‌دیده پیش‌بینی نموده‌اند. در «برنامه حمایت از مشاغل آسیب‌دیده»^۱ از شرکت‌های کوچک و متوسط با گردش مالی حداکثر ۴۵ میلیون پوند از طریق اعطای وامی به میزان حداکثر ۵ میلیون پوند برای یک دوره شش‌ساله حمایت می‌شوند. دولت نیز ۸۰ درصد از مبلغ وام پرداختی را ضمانت می‌کند. اجرای این طرح در ۳۱ مارس ۲۰۲۱ به پایان رسید.^۲ همچنین در صورتی که صاحبان کسب‌وکار در نتیجه همه‌گیری کرونا قادر به نگهداشتن نیروی کار خود نباشند، به کارفرمایان اجازه اعطای مرخصی به کارگران خود داده شده و در مقابل ۸۰ درصد حقوق ماهانه نیروی کار تا سقف ماهانه ۲۵۰۰ پوند گردیده است.

۳. وضعیت حقوق شرکت‌های سهامی ایران در شرایط پاندمی کووید-۱۹

نظام حقوقی انگلستان از طریق نظریه امتیاز، بنیاد نظری و در «قانون سلامت عمومی (کنترل بیماری‌ها)» مبنای قانونی لازم برای واکنش به شرایط اضطراری تهدیدکننده سلامت عمومی و مداخله در حقوق شرکت‌های سهامی را تدارک دیده بود. با استفاده از این ظرفیت‌ها، این نظام حقوقی عمدتاً با مصوبات وزیر مربوط در امور سلامت به سرعت توانست با وضع مقررات امره به ضرورت‌های حقوق شرکت‌ها در این شرایط پاسخ گوید. در نظام حقوقی ایران نیز مبنای قانونی لازم برای مداخله در شرایط اضطراری تهدیدکننده سلامت وجود دارد. یکی از ظرفیت‌های قانونی نظام حقوقی ایران برای استفاده در شرایط اضطراری تهدیدکننده سلامت، اصل ۷۹ قانون اساسی است. در این اصل، امکان وضع محدودیت‌های ضروری موقت با تصویب مجلس شورای اسلامی (همراه با لزوم بازنگری دوره‌ای برای احراز استمرار این ضرورت) پیش‌بینی شده است. اما قوانین عادی نتوانسته ضوابط اجرای این اصل را به نحوی که در شرایط بحرانی به سرعت مورد استفاده قرار گیرد، تبیین نماید. قانون مدیریت بحران کشور

1. Coronavirus Business Interruption Loan Scheme (CBILS).

2. See: Guidance: Apply for the Coronavirus Business Interruption Loan Scheme, Retrieved from: <<https://www.gov.uk/guidance/apply-for-the-coronavirus-business-interruption-loan-scheme>>

مصوب ۱۳۹۸/۷/۵ مجلس شورای اسلامی ظرفیت قانونی دیگر نظام حقوقی ایران است که قابلیت استناد و استفاده در شرایط مشابه را دارد.

ظرفیت قانونی دیگر، اصل ۱۷۶ قانون اساسی است. در صدر این اصل، تأمین منافع ملی یکی از اهداف تشکیل شورای عالی امنیت ملی محسوب شده و تعیین سیاست‌های امنیتی کشور، هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی امنیتی و مقابله با تهدیدها از جمله وظایف این شورای عالی در اصل مذکور است. در بخش اخیر اصل ۱۷۶، به شورای عالی امنیت ملی اجازه تشکیل شوراهای فرعی متناسب با وظایف خود اعطا شده است. حدود اختیارات و وظایف این شوراهای فرعی به موجب قانون و تشکیلات آنها توسط شورای عالی تعیین و تصویب می‌شود و مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام معظم رهبری قابل اجراست. ستاد ملی مقابله با کرونا با استفاده از ظرفیت‌های این اصل قانون اساسی و به موجب مصوبه شورای عالی امنیت ملی تشکیل شده است.^۱

ضرورت‌های عملی موجود در دوره همه‌گیری کووید-۱۹ از طریق تشکیل «ستاد ملی مقابله با کرونا» و مصوبات این ستاد و کارگروه مقابله با پیامدهای اقتصادی کرونا برآورده شد. برخی از مصوبات این ستاد^۲ بر حقوق شرکت‌های سهامی به شرح زیر تأثیر می‌گذارد.

۱. شورای نگهبان در نظر شماره ۱۰۲/۲۹۰۹۰ مورخ ۱۴۰۰/۱۰/۱۹ در پاسخ به استعلام دیوان عدالت اداری در خصوص ادعای خلاف شرع بودن بند ۹ مصوبه جلسه بیست و ششم مورخ ۱۳۹۹/۴/۸ ستاد مقابله با کرونا در خصوص تمدید کلیه اجاره‌نامه‌ها، به شرح زیر اعلام نظر نموده است: «با توجه به صلاحیت‌های ستاد ملی مقابله با کرونا مذکور در مصوبه جلسه ۷۳۷ شورای عالی امنیت ملی، مصوبه مورد شکایت در محدوده مصوبه فوق‌الذکر شورای عالی امنیت ملی خلاف شرع شناخته نشد». همچنین در خصوص مصوبه شورای عالی امنیت ملی درباره تشکیل ستاد ملی مقابله با کرونا گفته شده است: «... در همان روزهای اولیه نسبت به مسأله کرونا، شورای عالی امنیت ملی تشکیل جلسه داد و مثلاً اولین جلسه ما راجع کرونا شنبه سوم اسفند بود که روزهای اول بود و در همان شنبه سوم اسفند یک مصوبه‌ای داشتیم که در همان مصوبه ستاد ملی کرونا تصویب شد و تشکیل‌اش مورد تأکید قرار گرفت و در آنجا گفت ستاد ملی کرونا، مصوبات‌اش از لحاظ لزوم تبعیت هم‌تراز مصوبات شورای عالی امنیت ملی است و این را مقام معظم رهبری امضاء کردند...» (ر.ک: پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری، بیانات رئیس‌جمهور در دیدار مدیران ارشد صداوسیما در تاریخ دوشنبه ۲۷ مرداد ۱۳۹۹، شناسه خبر: ۱۱۶۸۴۷، دسترسی از طریق <https://www.president.ir/fa/116847>، تاریخ آخرین بازدید ۱۴۰۱/۱/۶) لازم به ذکر است که به متن مصوبه شورای عالی امنیت ملی در خصوص تشکیل ستاد ملی کرونا دسترسی حاصل نشد.
۲. برای مشاهده مصوبات اقتصادی ستاد ملی کرونا به پایگاه اینترنتی اطلاع‌رسانی و پایش آثار اقتصادی کرونا (www.coronomy.ir) مراجعه شود.

ستاد ملی کرونا در جلسه هفدهم در تاریخ ۱۳۹۹/۲/۷ مهلت تشکیل مجامع شرکت‌های سهامی را تمدید و مقرر نمود: «مهلت تعیین شده در قوانین و مقررات ناظر بر تشکیل مجمع عمومی شرکت‌های سهامی که تا پایان تیرماه ۱۳۹۹ باید مجامع خود را برگزار نمایند به مدت ۲ ماه تمدید می‌شود».^۱ بررسی مصوبات منتشر شده در پایگاه اینترنتی اطلاع‌رسانی و پایش آثار اقتصادی کرونا نشان می‌دهد این تنها مصوبه‌ای است که مستقیماً ناظر به شرکت‌های سهامی بوده و با وضع قاعده‌آمره، احکام قانونی ل.ا.ق.ت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سایر مصوبات ستاد ملی کرونا که در پایگاه مذکور منتشر شده، بدون آنکه مستقیم بر ل.ا.ق.ت تأثیرگذار باشند، به‌نحوی با حقوق و تکالیف شرکت‌های سهامی ارتباط می‌یابند. این مصوبات را می‌توان به سه گروه تقسیم کرد:

دسته نخست، مصوبات ناظر به پرداخت تسهیلات به واحدهای کسب‌وکار از جمله شرکت‌های تجاری است. از آن جمله می‌توان به دستورالعمل پرداخت تسهیلات به واحدهای

۱. به موجب ماده (۸۹) لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت (ل.ا.ق.ت)، مجمع عمومی عادی باید سالی یک‌بار در موقعی که در اساسنامه پیش‌بینی شده است، برای رسیدگی به ترازنامه و حساب سود و زیان سال مالی قبل و صورت‌داری و مطالبات و دیون شرکت و صورت‌حساب دوره عملکرد سالیانه شرکت و رسیدگی به گزارش مدیران و بازرس یا بازرسان و سایر امور مربوط به حساب‌های سال مالی تشکیل شود. در ماده ۸ ل.ا.ق.ت، «مواقع و ترتیب دعوت مجامع عمومی» و «آغاز و پایان سال مالی شرکت» از مندرجات طرح اساسنامه تعیین شده است. از جمع مواد ۸، ۸۹، ۲۰۱ و ۲۵۴ ل.ا.ق.ت چنین برمی‌آید که صاحبان سهام برای تشکیل مجمع عمومی عادی باید نهایتاً ظرف مدت ۶ ماه پس از پایان سال مالی شرکت که در اساسنامه تعیین می‌شود، دعوت شوند و مجمع عمومی عادی باید نهایتاً تا ده ماه از تاریخی که اساسنامه معین شده است، تشکیل شود؛ در غیر این صورت مشمول ضمانت‌های اجرایی مندرج در مواد ۲۰۱ و ۲۵۴ ل.ا.ق.ت خواهند شد.

ضمانت اجرای کیفری عدم رعایت مهلت دعوت مجمع عمومی عادی در ماده ۲۵۴ ل.ا.ق.ت بیان شده است: «رئیس و اعضاء هیأت مدیره شرکت سهامی که حداکثر تا ۶ ماه پس از پایان هر سال مالی مجمع عمومی عادی صاحبان سهام را دعوت نکنند یا مدارک مقرر در ماده ۲۳۲ را بموقع تنظیم و تسلیم نمایند، به حبس از دو تا شش ماه یا به جزای نقدی از بیست هزار تا دویست هزار ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد». تشریفات دعوت مجامع عمومی شامل اقداماتی مانند انتشار آگهی دعوت در روزنامه و رعایت مهلت‌های مقرر در قانون و قید نکات خاص در دعوت‌نامه است. ماده ۹۸ ل.ا.ق.ت فاصله بین نشر دعوت‌نامه مجمع عمومی و تاریخ تشکیل آن را حداقل ۱۰ روز و حداکثر ۴۰ روز تعیین کرده است. بنابراین، صرف دعوت مجمع عمومی عادی در مهلت ۶ ماه از پایان سال مالی، مسئولیت کیفری مقرر در ماده ۲۵۴ را منتفی می‌نماید و ممکن است تشکیل جلسه مجمع عمومی عادی تا ۴۰ روز بعد از پایان مهلت شش ماهه طول بکشد. همچنین ضمانت‌اجرای عدم رعایت مهلت تشکیل مجمع عمومی عادی برای شرکت در ماده ۲۰۱ ل.ا.ق.ت تعیین شده است. به موجب بند ۲ این ماده، در صورتی که مجمع عمومی سالانه برای رسیدگی به حساب‌های هر یک از سال‌های مالی تا ۱۰ ماه از تاریخی که اساسنامه معین کرده است، تشکیل نشده باشد، هر ذی‌نفع می‌تواند انحلال شرکت را از دادگاه بخواهد.

کسب‌وکار بیشتر آسیب‌دیده از کرونا مصوب جلسه مورخ ۱۳۹۹/۳/۱۰ ستاد ملی مقابله با کرونا و حمایت‌های بانکی از فعالیت‌ها و مشاغل غیردولتی به شدت آسیب‌دیده از شیوع کرونا مصوب چهل و هشتمین جلسه ستاد ملی کرونا مورخ ۱۳۹۹/۹/۲۲ اشاره کرد.

گروه دوم از مصوبات، ناظر به تکالیف مالیاتی شرکت‌های سهامی هستند. از جمله این مصوبات می‌توان به مصوبه چهل و پنجمین جلسه ستاد ملی مقابله با کرونا مورخ ۱۳۹۹/۹/۱ اشاره کرد که آخرین مهلت تسلیم اظهارنامه مالیات عملکرد اشخاص حقوقی موضوع ماده ۱۱۰ قانون مالیات‌های مستقیم در بازه زمانی ۱۳۹۹/۹/۱ تا ۱۳۹۹/۱۱/۱ را تا تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۳۰ تمدید نمود. همچنین اصلاحیه ۱ جلسه ۷۱ ستاد ملی مقابله با کرونا مورخ ۱۴۰۰/۳/۲۷ مقرر کرد: «مهلت تسلیم اظهارنامه مالیاتی عملکرد سال ۱۳۹۹ اشخاص حقیقی صاحبان مشاغل و مهلت پرداخت مالیات متعلقه، موضوع ماده ۱۰۰ قانون مالیات‌های مستقیم و فرم مربوط به استفاده از مفاد تبصره ماده مذکور تا تاریخ ۱۴۰۰/۴/۱۵ تمدید می‌شود».

گروه سوم از مصوبات، با افزایش یا کاهش محدودیت‌های فعالیت مشاغل بر فعالیت شرکت‌های سهامی در اجرای موضوع شرکت تأثیر می‌گذارد. از جمله می‌توان به تعطیلی همه مشاغل به جز گروه شغلی یک از ساعت ۱۸ در همه مراکز استان‌ها و شهرهای بزرگ با تشخیص ستاد استانی از تاریخ ۲۰ آبان تا تاریخ ۲۰ آذر ۱۳۹۹ و تعیین ضمانت اجرای اخطار، جریمه و پلمپ برای واحدهای متخلف اشاره کرد که در جلسه چهل و سوم جلسه ستاد ملی مقابله با کرونا مورخ ۱۳۹۹/۰۸/۱۷ به تصویب رسید. مصوبه جلسه ۷۷ ستاد ملی مقابله با کرونا مورخ ۱۴۰۰/۴/۲۶ نیز در این گروه قرار می‌گیرد که با تأکید بر اجرای مصوبه شماره ۱ جلسه ۷۶ ستاد ملی مورخ ۱۴۰۰/۴/۱۹ مبنی بر تشدید اعمال محدودیت‌ها در شهرهای قرمز که فعالیت هفت شغل خاص را برای دوره زمانی مشخص ممنوع اعلام کرده بود، تأکید می‌کرد، بقیه مشاغل و کسب‌وکارها مجازند با رعایت کامل دستورالعمل‌های بهداشتی فعالیت کنند.

با وجود این، همان‌طور که در ادامه بررسی شده است، حوزه‌های دیگری از حقوق شرکت‌های سهامی می‌توانند تحت تأثیر شرایط اضطراری سلامت عمومی مانند همه‌گیری کووید ۱۹ قرار گیرند؛ به نحوی که اجرای تکالیف قانونی در شرایط اضطراری با حفظ سلامت عمومی در تعارض قرار گیرد یا اجرای این تکالیف با دشواری همراه گردد. در شرایطی که عامل

بالقوه یا بالفعل تهدیدکننده سلامت عمومی وجود دارد، این حوزه‌ها می‌بایست از طریق اعطای مهلت یا کاهش تشریفات مورد توجه قرار گیرند.

۳.۱. تشکیل غیر حضوری مجمع عمومی عادی

از جمله موضوعاتی که در شرایط تهدیدکننده سلامت عمومی اهمیت می‌یابد، امکان تشکیل مجموع عمومی عادی به صورت کاملاً مجازی است. ماده ۸۷ ل.ا.ق.ت. بر «حضور»، ماده ۹۹ بر «مراجعه» به شرکت و دریافت ورقه ورودی به مجمع عمومی و ماده ۱۰۰ ل.ا.ق.ت. به «محل تشکیل» مجمع با قید ساعت و نشانی کامل، اشاره کرده است. با توجه به زمان تصویب ل.ا.ق.ت، طبیعی است که قانون‌گذار تمهیدات لازم را برای تشکیل جلسات مجامع به روش غیرحضوری پیش‌بینی نکرده باشد. با وجود این، الفاظ و عبارات «حضور» و «محل تشکیل» برای تشکیل جلسات مجمع در «مکان» مشخصی دلالت ندارد. اما در نظام کامن‌لا رسماً از این موضوع رفع ابهام و تشکیل مجامع به صورت کاملاً مجازی پیش‌بینی شده است. علاوه بر این، مراجعه به شرکت برای دریافت ورقه ورودی به مجمع را نمی‌توان به نحوی تفسیر کرد که سهامداران معاف از مراجعه فیزیکی باشند. رفع ابهام و اصلاح احکام قانونی که مانع از تشکیل جلسات مجامع به صورت صرفاً مجازی می‌شود، از این منظر اهمیت دارد که به موجب ماده ۲۷۰ ل.ا.ق.ت، هر گاه مقررات قانونی راجع به تصمیماتی که توسط هر یک از ارکان شرکت اتخاذ می‌گردد، رعایت نشود، بنا به درخواست هر ذی‌نفع، بطلان تصمیمات مذکور به حکم دادگاه اعلام خواهد شد.

۳.۲. مهلت‌های راجع تنظیم گزارش‌ها و اسناد شرکت و ارائه آنها

هیئت مدیره شرکت باید پس از انقضای سال مالی، صورت‌داری و دیون شرکت را در پایان سال و همچنین ترازنامه و حساب عملکرد و حساب سود و زیان شرکت را به ضمیمه گزارش‌های درباره فعالیت و وضع عمومی شرکت طی سال مالی تنظیم کند. اسناد مذکور باید اقلماً ۲۰ روز قبل از تاریخ مجمع عمومی عادی سالانه در اختیار بازرسان گذاشته شود (ماده ۲۳۲ ل.ا.ق.ت). گزارش‌های عملیات مدیران و گزارش بازرسان و ترازنامه و حساب سود و زیان شرکت، مطابق ماده ۱۳۹ ل.ق.ا.ت، باید ۱۵ روز قبل از انعقاد مجمع عمومی برای سهامداران در دسترس باشد. بازرسان علاوه بر گزارش عملیات خود، باید گزارش جامعی درباره وضع شرکت تهیه کنند.

محتوای این گزارش جامع در ماده ۱۴۸ ل.ق.ا.ت تعیین شده است. این گزارش لااقل ۱۰ روز قبل از تشکیل مجمع عمومی عادی در مرکز شرکت باید در دسترس سهامداران قرار گیرد. به این اسناد در مجمع عمومی عادی رسیدگی می‌شود (ماده ۸۹ ل.ا.ق.ت).

به موجب ماده ۲۵۴، رئیس و اعضای هیئت مدیره شرکت سهامی که مدارک مقرر در ماده ۲۳۲ را به‌موقع تنظیم و تسلیم نکنند، به حبس از دو تا شش‌ماه یا به جزای نقدی از بیست هزار تا دویست هزار ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد. علاوه بر آن، برای رعایت مهلت‌های قانونی ۱۰، ۱۵ و ۲۰ روز فوق، ضمانت اجرای مدنی پیش‌بینی شده است.^۱ در صورت عدم رعایت این مهلت‌ها، بنا به درخواست هر ذی‌نفع بطلان عملیات یا تصمیماتی متعاقب عدم رعایت آنها، به حکم دادگاه اعلان خواهد شد (ماده ۲۷۰ ل.ا.ق.ت). در صورت صدور حکم قطعی بر بطلان عملیات یا تصمیمات شرکت کسانی که مسئول بطلان هستند، متضامناً مسئول خساراتی خواهند بود که از آن بطلان به صاحبان سهام و اشخاص ثالث متوجه شده است (ماده ۲۷۳ ل.ا.ق.ت).

۳.۳. مهلت بلامتصدی ماندن سمت اعضای هیئت مدیره و یا مدیرعامل

مدت مدیریت مدیران شرکت سهامی در اساسنامه معین می‌شود. لیکن این مدت از دو سال تجاوز نخواهد کرد (ماده ۱۰۹ ل.ا.ق.ت). در صورتی که بر اثر فوت، استعفا یا سلب شرایط از یک یا چند نفر از مدیران، تعداد اعضای هیئت مدیره از حداقل مقرر در قانون کمتر شود، اعضای علی‌البدل به ترتیب مقرر در اساسنامه و در غیر این صورت به ترتیب مقرر توسط مجمع عمومی جای آنان را خواهند گرفت و در صورتی که عضو علی‌البدل تعیین نشده باشد یا تعداد اعضای علی‌البدل کافی برای تصدی محل‌های خالی در هیئت مدیره نباشد، مدیران باقی‌مانده باید بلافاصله مجمع عمومی عادی شرکت را به منظور تکمیل اعضای هیئت مدیره دعوت نمایند (ماده ۱۱۲ ل.ا.ق.ت). در صورتی که سمت تمام یا بعضی از اعضای هیئت مدیره و همچنین سمت مدیرعامل شرکت طی مدتی زائد بر شش‌ماه بلامتصدی مانده باشد، هر ذی‌نفع می‌تواند انحلال شرکت را از دادگاه بخواهد (ماده ۲۰۱ ل.ا.ق.ت).

۱. اسکینی، ربیعا *حقوق تجارت: حقوق شرکت‌های تجاری*، جلد ۲، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۵، ص ۱۱۵.

۳.۴. مهلت انتخاب بازرسان

مجمع عمومی مؤسس شرکت سهامی عام^۱ اولین بازرس یا بازرسان شرکت را انتخاب می‌کند. تعیین تعداد بازرسان شرکت و نحوه انتخاب و مدت مأموریت بازرس به موجب ماده ۸ ل.ا.ق.ت، از مندرجات اساسنامه شرکت سهامی عام است. در شرکت سهامی خاص، انتخاب اولین بازرس یا بازرسان در صورت جلسه‌ای قید می‌شود و به امضای کلیه سهامداران می‌رسد و به ضمیمه سایر اسناد، به مرجع ثبت شرکت‌ها ارائه می‌شود. با توجه به اینکه در بند ۱ ماده ۲۰ ل.ا.ق.ت شرایط تنظیم اساسنامه شرکت سهامی خاص بیان نشده است، اساسنامه شرکت سهامی خاص نیز مطابق مندرجات مقرر در ماده ۸ تنظیم می‌گردد.^۲ بعد از تعیین اولین بازرس یا بازرسان توسط مجمع عمومی مؤسس، مجمع عمومی عادی در هر سال یک یا چند بازرس انتخاب می‌کند (ماده ۱۴۴ ل.ا.ق.ت). با توجه به مفاد ماده ۱۴۴، مجموع عمومی عادی هر سال باید نسبت به انتخاب بازرس یا بازرسان اقدام کند و مسئولیت بازرسان نمی‌تواند بیشتر از یک سال باشد. ماده ۲۵۹ ل.ا.ق.ت ضمانت اجرای عدم تعیین بازرس یا بازرسان شرکت را در مهلت تعیین شده بیان می‌کند: «رئیس و اعضای هیأت مدیره شرکت که متعماً مجمع عمومی صاحبان سهام را در هر موقع که انتخاب بازرسان شرکت باید انجام پذیرد به این منظور دعوت نمایند و یا بازرسان شرکت را بمجامع عمومی صاحبان سهام دعوت نکنند به حبس از دو تا شش ماه یا جزای نقدی از بیست هزار تا دویست هزار ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد».

۳.۵. مهلت دعوت مجمع عمومی فوق‌العاده

اگر بر اثر زیان‌های وارده حداقل نصف سرمایه شرکت از میان برود، هیئت مدیره مکلف است بلافاصله مجمع عمومی فوق‌العاده صاحبان سهام را دعوت نماید تا موضوع انحلال یا بقای

۱. شرکت عام (Public company) شرکتی محدود سهامی یا شرکت محدود با ضمانت است که در سند ثبت آن عنوان شرکت عام درج شده و الزامات قانونی برای ثبت آن به‌عنوان شرکت عام رعایت شده است. شرکتی که این شرایط را نداشته باشد، شرکت خاص (Private company) محسوب می‌شود. (ماده ۴ قانون شرکت‌های ۲۰۰۶) دو تفاوت اصلی شرکت عام و خاص در بخش بیستم قانون مذکور بیان شده است. شرکت خاص قابل عرضه عمومی نیست (ماده ۷۵۵) و شرکت عام به‌موجب قانون ملزم به تأمین حداقل سرمایه لازم است. (ماده ۷۶۱) حداقل سرمایه شرکت عام به‌موجب قانون ۵۰ هزار پوند یا معادل یوروئی آن است. (ماده ۷۶۳).

۲. پاسبان، محمدرضا، **حقوق شرکت‌های تجاری**، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۶، ص ۱۱۹.

شرکت مورد شور و رأی واقع شود. هرگاه مجمع مزبور رأی به انحلال شرکت ندهد، باید در همان جلسه و با رعایت مقررات ماده ۶ این قانون، سرمایه شرکت را به مبلغ سرمایه موجود کاهش دهد (ماده ۱۴۱ ل.ا.ق.ت). منظور از «بلافاصله» در ماده ۲۶۵ ل.ا.ق.ت شرح داده شده است: رئیس و اعضای هیئت مدیره هر شرکت سهامی در صورت از میان رفتن بیش از نصف سرمایه شرکت بر اثر زیان‌های وارده، اگر حداکثر تا دو ماه مجمع عمومی فوق‌العاده صاحبان سهام را دعوت نمایند تا موضوع انحلال یا بقای شرکت مورد شور و رأی واقع شود و حداکثر تا یک ماه نسبت به ثبت و آگهی تصمیم مجمع مذکور اقدام نمایند، به حبس از دو ماه تا شش ماه یا به جزای نقدی از ده هزار تا صد هزار ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد.

۳.۶. مهلت‌های راجع به مدیران تصفیه

مدیر یا مدیران تصفیه دارای تکالیف و تعهداتی هستند که در ماده ۲۶۸ ل.ا.ق.ت برای رعایت آنها مهلت تعیین شده است و عدم انجام آنها ضمانت اجرای کیفری به دنبال دارد: ۱- در صورتی که ظرف یک‌ماه پس از انتخاب، تصمیم راجع به انحلال شرکت و نام و نشانی خود را به مرجع ثبت شرکت‌ها اعلام نکنند. ۲- در صورتی که تا شش‌ماه پس از شروع به امر تصفیه مجمع عمومی عادی صاحبان سهام شرکت را دعوت نکنند و وضعیت اموال و مطالبات و قروض شرکت و نحوه تصفیه امور شرکت و مدتی را که برای پایان دادن به امر تصفیه لازم می‌دانند، به اطلاع مجمع عمومی نرسانند. ۳- در صورتی که قبل از خاتمه امر تصفیه همه‌ساله مجمع عمومی عادی صاحبان سهام شرکت را با رعایت شرایط و تشریفات که در این قانون اساسنامه شرکت پیش‌بینی شده است، دعوت نکرده، صورت دارائی منقول و غیرمنقول و ترازنامه و حساب سود و زیان عملیات خود را به ضمیمه گزارشی حاکی از اعمالی که تا آن موقع انجام داده‌اند، به مجمع مذکور تسلیم نکنند. ۴- در صورتی که در خاتمه دوره تصدی خود بدون آنکه تمدید مدت مأموریت خود را خواستار شوند، به عملیات خود ادامه دهند. ۵- در صورتی که ظرف یک‌ماه پس از ختم تصفیه مراتب را به مرجع ثبت شرکت‌ها اعلام نمایند. ۶- در صورتی که پس از اعلام ختم تصفیه وجوهی را که باقی‌مانده است، در حساب مخصوصی در یکی از بانک‌های ایرانی تودیع نمایند و صورت اسامی بستانکاران و صاحبان سهامی را که حقوق خود را استیفا نکرده‌اند، به آن بانک تسلیم نکرده، مراتب را طی آگهی ختم تصفیه با اطلاع اشخاص ذی‌نفع نرسانند.

۳.۷. مهلت ثبت شرکت

به موجب ماده ۱۹ ل.ا.ق.ت، در صورتی که شرکت تا شش ماه از تاریخ تسلیم اظهارنامه مذکور در ماده ۶ به ثبت نرسیده باشد، به درخواست هر یک از مؤسسين یا پذیره‌نویسان مرجع ثبت شرکت‌ها که اظهارنامه به آن تسلیم شده است، گواهی‌نامه‌ای حاکی از عدم ثبت شرکت صادر و به بانکی که تعهد سهام و تأدیه وجوه در آن به عمل آمده است، ارسال می‌دارد تا مؤسسين و پذیره‌نویسان به بانک مراجعه‌کنند و تعهدنامه و وجوه پرداختی خود را مسترد دارند. در این صورت، هرگونه هزینه‌ای که برای تأسیس شرکت پرداخت یا تعهد شده باشد، به عهده مؤسسين خواهد بود.

۳.۸. مهلت تقسیم سود پس تصمیم مجمع مبنی بر تقسیم سود

مجمع عمومی پس از تصویب حساب‌های سال مالی و احراز اینکه سود قابل تقسیم وجود دارد، مبلغی از آن را که باید بین صاحبان سهام تقسیم شود، تعیین می‌کند. علاوه بر این، مجمع عمومی می‌تواند تصمیم بگیرد مبالغی از اندوخته‌هایی که شرکت در اختیار دارد، بین صاحبان سهام تقسیم شود. در این صورت، در تصمیم مجمع عمومی باید صریحاً قید شود که مبالغ مورد نظر از کدام یک از اندوخته‌ها باید برداشت و تقسیم گردد. نحوه پرداخت سود قابل تقسیم توسط مجمع عمومی تعیین می‌شود و اگر مجمع عمومی در خصوص نحوه پرداخت تصمیمی نگرفته باشد، هیئت‌مدیره نحوه پرداخت را تعیین خواهد کرد. ولی در هر حال پرداخت سود به صاحبان سهام باید ظرف هشت ماه پس از تصمیم مجمع عمومی راجع به تقسیم سود انجام پذیرد (ماده ۲۴۰ ل.ا.ق.ت).

۳.۹. مهلت شروع یا از سرگیری فعالیت‌های راجع به موضوع شرکت

ل.ا.ق.ت درج موضوع شرکت در اساسنامه و برخی دیگر از اسناد شرکت را ضروری می‌داند. بند ۲ ماده ۸ ل.ا.ق.ت راجع به طرح اساسنامه شرکت سهامی عام که به موجب ماده ۲۰ این قانون در مورد شرکت سهامی خاص نیز اجرا می‌گردد، تأکید می‌کند که موضوع شرکت باید صریح و منجز باشد. در صورتی که تا یکسال پس از به ثبت رسیدن شرکت هیچ اقدامی برای انجام موضوع آن صورت نگرفته باشد و نیز در صورتی که فعالیت‌های شرکت در مدت بیش از یکسال متوقف شده باشد، هر ذی‌نفع می‌تواند انحلال شرکت را از دادگاه بخواهد (ماده ۲۰۱ ل.ا.ق.ت).

۳.۱۰. ورشکستگی

به موجب ماده ۲۰۰ ل.ا.ق.ت، انحلال شرکت در صورت ورشکستگی، تابع مقررات مربوط به ورشکستگی است. تاجر باید در ظرف سه روز از تاریخ وقفه که در تأدیه قروض یا سایر تعهدات نقدی او حاصل شده است، توقف خود را به دادگاه اظهار نماید و صورت حساب دارایی و کلیه دفاتر تجاری خود را به دادگاه تسلیم کند (ماده ۴۱۳ ق.ت). ورشکستگی شرکت سهامی به وسیله مدیرعامل شرکت اعلام خواهد شد و اگر شرکت منحل شده باشد، مدیر تصفیه به این کار اقدام می‌کند. هرچند تکلیف به درخواست صدور حکم ورشکستگی شرکت سهامی متوجه مدیرعامل است، در صورت تخلف وی از این تکلیف قانونی، به نظر می‌رسد مشمول مجازات ورشکستگی به تقصیر موضوع بند ۲ ماده ۵۴۲ قانون تجارت نخواهد بود و در عوض مسئولیت مدنی متوجه مدیر متخلف خواهد شد.^۱

در ل.ا.ق.ت برای اجرای تکالیف فوق مهلت‌هایی پیش‌بینی شده و عدم رعایت آنها، ضمانت‌اجرای کیفری یا مدنی به دنبال دارد. از سوی دیگر در شرایط اضطراری تهدید سلامت عمومی، اجرای تکالیف فوق می‌تواند سلامت عمومی را با تهدید مواجه نماید و شرایط حاکم بر چنین شرایطی اجرای این تکالیف را دشوار می‌نماید. در نظام حقوقی انگلستان، در جمع میان تکالیف قانونی شرکت‌های سهامی و اولویت حفظ سلامت عمومی، مهلت‌های مندرج در قوانین

۱. کاویانی، کورش، *حقوق ورشکستگی*، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳، ص ۱۲۵.

تمدید شده است. اما در حقوق ایران چنین تمهیدی محدود به تمدید مهلت تشکیل مجمع عمومی شرکت‌های سهامی می‌باشد. در شرایط پاندمی کووید ۱۹ و شرایط احتمالی مشابه در آینده باید اقدامات لازم برای تمدید سایر مهلت‌هایی که پیش از این شناسایی و احصاء شد، نیز پیش‌بینی گردد.

نتیجه‌گیری

کشورها از نظر مواجهه گسترده با بحران کووید-۱۹ با یکدیگر شباهت دارند، اما واکنش نظام‌های حقوقی به چالش‌های پیش‌رو در شرایط این همه‌گیری، یکسان نیست. در این مقاله بنیادهای نظری، مبانی قانونی و حدود مداخله دولت در حقوق شرکت‌های سهامی در شرایط همه‌گیری کووید-۱۹ در نظام حقوقی ایران و انگلستان بررسی شد.

شرایط پاندمی کووید-۱۹ و مداخله وسیع و سریع دولت‌ها در حوزه حقوق شرکت‌ها نشان می‌دهد که نظریه امتیاز هر چند جایگاه خود را به‌عنوان مبنای نظری غالب و منحصر در کامن‌لا از دست داده، اما همچنان سایه خود را بر سر حقوق شرکت‌ها حفظ نموده است. دولت در انگلستان در شرایط اضطراری همه‌گیری کووید-۱۹، برای حفظ منفعت عمومی از هرگونه دخالتی در حوزه حقوق شرکت‌ها فروگذار نکرده و بنیاد نظری که بیش از سایر نظریه‌ها این مداخله وسیع و سریع را توجیه می‌نماید، نظریه امتیاز است. با وجود این، غلبه نظریه قراردادی در دهه‌های اخیر در انگلستان و تاثیر غیرقابل انکار آن بر قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ انگلستان، مانع از آن می‌شود که نظریه امتیاز را مبنای نظری واحد و منحصر حقوق شرکت‌های سهامی در انگلستان بدانیم و باید قائل به نقش‌آفرینی هم‌زمان دو نظریه قراردادی و امتیاز در حوزه حقوق شرکت‌های سهامی این کشور باشیم. با وجود این، چنان‌که در تبیین ماده (D) ۴۵ «قانون سلامت عمومی (کنترل بیماری‌ها)» بیان شد، مراجعه به نظریه امتیاز در انگلستان برای وضع محدودیت‌هایی برای شرکت‌های سهامی استثنایی و مشروط به احراز ضرورت و تناسب است. علاوه بر این، شرایط ضرورت و تناسب باید در دوره‌های زمانی مشخص مجدداً مورد بررسی قرار گیرد تا وجود و استمرار آنها احراز شود.

مطالعه حدود مداخله دولت نشان داد که نظام حقوقی انگلستان، مداخله سریع و وسیع دولت در حقوق شرکت‌های سهامی از طریق وضع مقررات آمره را در پیش گرفته، اما مداخله دولت در حقوق شرکت‌های ایران محدودتر بوده و احکام قانونی لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت، تنها در یک مورد با مصوبات ستاد ملی مقابله با کرونا، مستقیماً تحت تأثیر قرار گرفته است. با وجود این، احصا و بررسی تکالیفی از لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت که به دلیل وجود مهلت‌های قانونی و تشریفات خاص، نیازمند مداخله و اتخاذ تمهیدات ارفاقی و

تمدید مهلت‌ها است، نشان می‌دهد که مداخله گسترده‌تر دولت برای مدیریت این تکالیف قانونی ناظر به شرکت‌های سهامی در شرایط اضطراری تهدیدکننده سلامت عمومی ضرورت دارد.

از نظر مبنای قانونی نیز «قانون سلامت عمومی (کنترل بیماری‌ها)» مصوب ۱۹۸۴ انگلستان و اصلاحات بعدی آن، مبنای قانونی لازم را برای مداخله در حقوق شرکت‌های سهامی از طریق وضع مقررات آمره توسط وزیر مربوط در حوزه سلامت پیش‌بینی کرده است که این امر واکنش به موقع در شرایط اضطراری را ممکن می‌سازد. در حقوق ایران، اصول ۷۹ و ۱۷۶ قانون اساسی و قانون مدیریت بحران کشور، ظرفیت‌های قانونی است که در شرایط همه‌گیری کووید-۱۹ می‌توانست برای اتخاذ تدابیر قانونی مورد استناد و استفاده قرار گیرد. از این میان، استفاده از ظرفیت‌های اصل ۱۷۶ و شورای عالی امنیت ملی برای تشکیل ستاد ملی مقابله با کرونا ترجیح داده شده است. با وجود این، پیشنهاد می‌شود ایران نیز مانند نظام حقوقی انگلیس، ضوابط مربوط به واکنش سریع و وسیع به عوامل تهدیدکننده سلامت را مستند به اصل ۷۹ قانون اساسی در قالب قوانین عادی تبیین نماید تا در شرایط مشابه، قوانین عادی، مبنای کافی برای مدیریت شرایط اضطراری را فراهم آورد. کمبود چنین ضوابطی در قالب قوانین عادی، از عوامل تأثیرگذار در واکنش محدود و ناکافی نظام حقوقی ایران در حقوق شرکت‌های سهامی در شرایط اضطراری ناشی از پاندمی کووید-۱۹ به نظر می‌رسد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

کتاب

۱. اسکینی، ربیعا، *حقوق تجارت: حقوق شرکت‌های تجاری*، جلد ۱ و ۲، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۵.
۲. پاسبان، محمدرضا، *حقوق شرکت‌های تجاری*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۶.
۳. ستوده تهرانی، حسن، *حقوق تجارت*، جلد ۲، تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۹۵.
۴. کاویانی، کورش، *حقوق ورثه‌کستگی*، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳.

منبع الکترونیک

۵. پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست‌جمهوری، *بیانات رئیس‌جمهور در دیدار مدیران ارشد صداوسیما در تاریخ دوشنبه ۲۷ مرداد ۱۳۹۹*، شناسه خبر: ۱۱۶۸۴۷. دسترسی از طریق <https://www.president.ir/fa/116847>. تاریخ آخرین بازدید ۱۴۰۱/۱/۶.

ب) منابع انگلیسی

Books

6. Easterbrook, Frank H., and Daniel R. Fischel. *The Economic Structure of Corporate Law*. Harvard University Press, 1996.
7. Hessen, Robert. *In Defense of the Corporation*. Stanford: Hoover Press, 1979.
8. Lowry, John, and Arad Reisberg. *Pettet's Company Law Company Law and Corporate Finance*, 4th ed.. Harlow: Pearson, 2012.
9. Mäntysaari, Petri. *Organising the firm: theories of commercial law, corporate governance and corporate law*, Springer, 2011.
10. Talbot, Lorraine. *Critical company law*, 2nd ed. Routledge, 2016.

Articles

11. Bratton, William W. "The New Economic Theory of the Firm: Critical

- Perspectives from History". *Stanford Law Review*, 41,6 (1989), 1471–1527.
12. Dewey, John, "The Historic Background of Corporate Legal Personality", *Yale Law Journal*, 35 (1926), 655–73.
  13. Didadj, Reza. "(Mis) Conceptions of the Corporation". *Georgia State University Law Review*, 29,3 (2013), 731–782.
  14. Klausner, Michael D., and John M Olin. "The Contractarian Theory of Corporate Law : A Generation Later Later". *Social Science Research*, 1705,334 (2007), 779–797.
  15. Padfield, Stefan, "Rehabilitating Concession Theory". *Oklahoma Law Review*, 66.2 (2017), 327–361.
  16. Petrin, Martin, "Reconceptualizing the Theory of the Firm-from Nature to Function". *Penn State Law Review*, 118 (2013), 1–53.
  17. Ribstein, Larry E. "Why Corporations?" *Berkeley Business Law Journal*, 1,2 (2004), 183–232.
  18. Smith, Gordon, and Matthew Wright and Marcus Kai Hintze. "Private Ordering with Shareholder Bylaws". *Fordham Law Review*, 80,1 (2011), 126–188.

Cases

19. Trustees of Dartmouth College v. Woodward, 17 U.S. (4 Wheat.) 518 (1819). Retrieved from: <
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/17/518/>> [accessed 26 March 2022].

Internet Sources

20. Bressler, Stefan, Thilo Diehl, Dennis Heuer, Riaz Janjuah, Alexander Kiefner, Carsten Lösing, Jonas Tangermann and Tobias Zündorf. **COVID-19 Pandemic – Comprehensive German Legislative Support Measures**, Retrieved from
<https://www.whitecase.com/publications/alert/covid-19-pandemic-comprehensive-german-legislative-support-measures> [accessed 22 April 2020].
21. Covington & Burlin LLP., **Managing COVID-19:Virtual Annual Shareholder Meetings**. Retrieved from: <https://www.cov.com/-/media/files/corporate/publications/2020/03/managing-covid-19-virtual-annual-shareholder-meetings.pdf>, [accessed 12 December 2021].
22. **Companies to receive 3-month extension period to file accounts**

- during COVID-19.** Retrieved from:
https://www.gov.uk/government/news/companies-to-receive-3-month-extension-period-to-file-accounts-during-covid-19?utm_source=f3101d97-c140-4859-9f49-b4f3d326d612&utm_medium=email&utm_campaign=govuk-notifications&utm_content=daily, [accessed 29 June 2021].
23. **Guidance: Apply for the Coronavirus Business Interruption Loan Scheme**, Retrieved from: <https://www.gov.uk/guidance/apply-for-the-coronavirus-business-interruption-loan-scheme> [accessed 17 March 2022].
24. Russell, Robert, Grace Imafidon, and Sarah Letson, **Coronavirus: Changes to UK insolvency law**. Retrieved from:
<https://www.dlapiper.com/en/us/insights/publications/2020/03/coronaviru-s-changes-to-uk-insolvency-law/>, [accessed 17 March 2022].
25. UK Public General Acts, **Corporate Insolvency and Governance Act**. Retrieved from:
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/12/contents/enacted/data.htm>, [accessed 17 March 2022].
26. UK Public General Acts, **Public Health (Control of Disease) Act 1984**, Retrieved from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/22>, [accessed 17 March 2022].
27. UK Statutory Instruments, **The Health Protection (Coronavirus, Restrictions) (England) Regulations 2020**. Retrieved from:
<https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/350/contents/made>, [accessed 17 March 2022].
28. UK Statutory Instruments, **The Health Protection (Coronavirus, Restrictions) (No. 2) (England) Regulations 2020**. Retrieved from:
<https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/684/contents/made>, [accessed 17 March 2022].